

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretiu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Invitare de prenumeratiune la

„AMICULU SCÓLEI“ pe anulu 1862.

La apropierea incheerii anului, cea d'antaiu datorint'a ce ni o simte inim'a este, a aduce onor. nostru publicu cea mai vie si mai ferbinte multiamita pentru spriginulu ce ni l'au datu pana acum si care — de-si cu mari lupte, greatati si sacrificii din parte-ne — ne-a pusu totusi in stare a strapasá totu si a ajunge la momentele de facia, in cari — totu cu sperantia inmarita pentru viitoriu si totu cu incredintiare deplina despre bunavointi'a on. publicu — deschidemu abonamentu nou la fói'a nóstra si pe anulu III. alu estintiei sale — 1862.

Promisesemu in decursulu acestui unu in mai multe rinduri, ca indata-ce numerulu abonatorilor nostri va cresce la atata, cá se putemu dá fói'e o mai mare intindere, nu vomu lipsí a întórce spriginulu datu nóue totu in folosulu publicu, si séu a mari formatulu fói'e séu a dá mai multu de o cóla pe septemana. Ne pare inasa reu, ca pan' acum inca n'am fostu si nu suntemu nici astadi in acea stare dorita, cá se putemu face pasulu acea imbucuratoriu. Dara totu speràm in zelulu barbatiloru nostri si acceptàm inmultirea abonatoriloru pe anulu viitoriu, cá se progresàm si se putemu si noi a resuffá mai liberu.

Asiadara atatu formatulu si modulu esirei de pan' acum, catu si tendinti'a cea binecunoscuta a „Amicului Scólei“ remanu neschimbate si pe anulu viitoriu 1862.

Pretiu abonamentulu pentru cei din afara e

Pe unu anu intregu	4 fl. — cr v. a.
„ o jumetate de anu	2 „ 25 „ „
„ unu patrariu de anu	1 „ 25 „ „

Éra pentru Sibiu pe anu 3 fl. 40 cr., pe 1/2 anu 1 fl. 95 cr., si pe 1/4 anu 1 fl. 10 cr. —

Pentru tieri straine pe anu 30 piastrii, pe 1/2 16 piastrii, si abonamentulu se póte face la socet et Comp., liberu in Bucuresti.

In pretiu facemu pentru abonatii pe cate unu semestru si trimestru acésta mica schimbare, care se vede mai sus din cauza, ca prin renoirile abonamentulu de cate dóue si patru ori pe anu, ni se casiuana aici indoitu si impétratú mai multu lucru, decatu avemu cu cei abonati pe anulu intregu.

Pentru colectanti dela 15 esemplare se da unulu rabatu.

Incredintiàm pe oo. lectori si cu asta oca siune, ca din partea redactiunei se va pune si in viitoriu tóta silinti'a posibila, spre a corespunde catu mai multu asteptariloru; nu putemu inasa a nu repetí, ca viéti'a si inaintarea fói'e aterna multu dela spriginirea ce ni se va dá.

D'aceea incheiemu rugandu pe toti amicii culturei si doritorii de inaintarea romanulu, cá se staruiesca din puteri pentru latirea fói'e nóstre, a uniculu organu alu scóleloru romane, care — vietuindu — are d'a efeptuí fórte multu spre binele si luminarea poporulu nostru, atatu de multu drrita de noi toti!

Trupulu si sufletulu.

(Capetu.)

Din cele de pana aici cunoscemu, ca peste totu e forte greu a statorî ceva cu valoare generale despre relatiunea sufletului si a trupului. O siédia spatiaala a sufletului in trupu la tóta templarea nu se pôte presupune. Imposibilitatea unei atari presupuneri nime a semtî'o mai tare, decatu Leibnitz, care pana la atata a mersu, de a denegatu cu totulu orice nesu realu (actiune reciproca) intre sufletu si trupu. Daca cineva ar voi se critice pe Leibnitz se aiba grige, caci invetiatu cá Leibnitz asiá de universalu si de fundamentalu, unu filosofu asiá de petrunderiu, numai pucini ne mai spune istori'a.

Ce s'atinge de Benecke in obiectulu nostru pan' acumu n'amu vorbitu nemicu specialu de parerea lui. Oserbatiunile mai de susu nu suntu din sistem'a lui; caci scopulu nostru a fostu a aduce inainte nesce puncte de vedere pe catu se pôte mai generali si impartiiali. E sciutu inasa, ca Benecke a fostu cunoscutu cu atari scrutari si impregiurari, de cari arataramu noi, si elu inca nu si-a luat sistem'a lui din ventu. Noi vomu atinge-o numai pe scurtu.

Cuscienti'a propria nu spune nemic'a despre aceea, ca iritamentele esterne din organele semtîrei s' aru coduce séu straportá in sufletu prin nervi si prin creri. Acésta constructiune cuprinde in sine bas'a si rectificarea parerei lui Benecke despre siédi'a sufletului. Bine intielegènduse: ca cuscienti'a proprie nu spune nemic'a despre-o atare straportare, peste totu despre unu „unde“, despre o relatiune spatiaala a sufletului, nu spune nemic'a despre vre-o legatura a unoru anumite imagini, activitati si parti ale sufletului cu organele trupesci. Insa deorece Benecke cuscienti'a propria o considera cu totulu apriatu de singur'a sorgente a psihologiei, si alte doctrine nu mai recunósce in psihologia afara de cele ce suntu basate pe cuscienti'a propria, pentruca se intielege de sine, ca spiritulu numai spiritualminte (in cuscientia propria) se pôte oserbá, dar' nice decumu nu se pôte vedé séu pipái: asiá Benecke are dereptu pe de plinu nedisputabilu. Elu nu néga de-adereptulu, ca crerii si sistem'a nerviloru n'aru jucá o rola insemnata in functiunile sufletului, elu sta numai pe langa aceea, ca cuscienti'a propria si prin urmare psihologi'a nu scie nemicu despre acest'a si prin urmare nice nu spune nemic'a. Pentruca Benecke

nu concede sciintiei lui, cá se afirme despre esistenti'a unoru lucruri, despre cari ea nu pôte descrie nemic'a; si elu totu de-odata n'o silesce se primésca nesce afirmatiuni, cari inca nu suntu decatu éra nesce afirmatiuni góle pe aci 'ncolo. Benecke nu s' atinge nemic'a de cercetarile anatomiei fisiologiei si patologiei; aceste sciintie potu se-si scrutéze terenulu loru ne impede-cate. Dar' ele dupa natur'a loru n'au de a scrutá nemic'a despre sufletu, pentruca ele au de a face numai cu trupulu, cu materi'a. Insa anatomiei pe langa tóta diligenti'a si midilocoale nu i-a sucesu a aratá in trupu urmele (paralelele) nenumarateloru imaginatiuni, seatiuri, nevointie s. a. ba nici chiar' o unica imaginatiune a sufletului. Spiritulu nu face nici o urma trupésca; pote se-si imagineze unu materialismu catu mai grosu, cu tote ca elu nu a vediatu nici odata ceva din aceea. Este o precipitare (pripire) in judecata, candu omulu afirmu, ca deorece crerii si nervii suntu iritati, candu sufletulu e in activitate, asiá ei suntu caus'a activitatiloru sufletului, séu ca activitatea sufletului e productulu activitatii creriloru si nerviloru. Pentruce se nu pota díce omulu atunci si din contra, ca activitatea sufletului e caus'a iritatiuniloru trupesci? Pentruce nu iá omulu aici in consideratiune si baterea inimei, cercularea sangelui, respirarea, pentruca si aceste escita multu sufletulu (prin o oserbatiune, scire, vateinare s. a.)?

Pentruce se fia sufletulu mai curendu in creri, decatu in unu altu organu insemnatu. Despre fiinti'a interna a sufletului si a trupului peste totu nu scimu inca chiar' nemic'a. Filosofi'a inca nu scie, de ce nu potemu noi cunósce fiinti'a interna a neci unui lucru. Parerea mai noua despre siédi'a sufletului e numai o vorba gola si nu are alta basa decatu cea vechia, ca sufletulu are loculu seu in sange. Sufletulu tocma nare siédi'a nici intr'unu organu. Catu de multu depinde de altu mintea sufletulu dela trupu si din contra trupulu dela sufletu, aceea a sciutu bine Benecke si a si demustratu mai bine de catu ori care altulu. Noi asiadara nu potemu pricepe ce s' ar' poté obiectá lui Benecke in privinti'a obiectului celu tractámu. Pentruca orice se descopere anatomia: parerea lui Benecke sta neclatita, deorece elu cá psihologu tracteaza numai viéti'a sufletésca factica si despre impartastrea trupului la aceea nu néga. Ca de altu mintea psihologia reala (de nu cumva voiesce omulu se puna altu ceva in loculu ei) nu are de a sperá nemic'a dela anatomia, pe langa impregiurarile aratate mai susu se vede apriatu si de acolo, ca psihologi'a tracteaza despre omulu viu,

pe candu anatomi'a se ocupa numai cu omulu mortu. Ce se va alege in venitoriu cu doctrin'a lui Benecke aceea va stratori istori'a filosofiei. Acea insa trebuie s'o spunemu verde, ca aceia cari au scrisu in contra lui Benecke n'au facutu alt'a, de catu au amblatitu paie, si din tote atacurile loru nu se pote cunosce alt'a decatu o nepricepere si o precipitare in judecata.

Este o copilaria a cugetá cineva, ca cugetulu nou ce i-a venitu lui, nu i-a mai plesnitu nimenui prin capu, si ca e destulu de firmu pentrucá se póta resturna opulu maestrului.

Observatiuni ortografice si limbistice*)

1. Verbulu latinu *volo* romanesc se dice: voi u, voiescu, vreu, adeca: din verbulu volo **o** celu mai depe urma se muta in **u**, si **l** se móie in **i**, si asiá din **volo** se face voi u. — Cam de doi ani incóce am cetitu in unii articuli in locu de **voiu** totu **voliu**. — Deci am intrebatu pe unii din scól'a lui voliu: ca pronuntie ei pe **l** in vorb'a **voliu**? au respunsu, ca nu. Am dísu: d'apoi de ce l'ati pusu acolo, daca nu face nice o sierbire? au respunsu: arata latinitatea vorbei. — Noa! dar' pe acui sama?! Ca cel'a, carele scie latinesce vede bine, cá voi u e din **volo**; éra acel'a, carele nu scie lat. nu are nice o lipsa de astfelu de aratari; si de acestia sunt mai multi, cari numai se ingalmacescu, si se necagescu cu atare noutati. — Intrebandu mai in colo: éca din **volo l** e prefacutu in **i**, si **o** in **u**; — dar' apoi **l**, pe care lu véra de facu voliu, de unde e? — la acésta n'au pututu responde. — Póte dóra, ca acésta cercare se face, din aceea pornéla: ca unii, precum am intielesu, ar fi de acelu cugetu: ca pe dialectulu tintiarescu se lu amestece cu alu nostru; insa socotindu practice, nu se póte, nice nu e de lipsa. Deci se ne tienemu de o ortografie catu se póte mai chiara si mai simpla, cá toti se o póta folosi.

2. Totu cam de doi ani incóce au inceputu a se lasá de totu numeric'a vóce **o**, si in loculu ei a se pune totu **una** adeca: una casa, una baserica, una

data cu capulu, in locu de: o casa, o baserica, o data cu capulu; si apoi altii rasimanduse pe argumentu autoritativu, se latiescu fórté tare. — Eu nu vedu cauza indestulita la acésta intemplanie. Ca daca **o** e vóce romanésca, si in locu de trei litere, ea e numai un'a, ce face in vorbire, si in tipariu folosu; apoi ide'a ce o face un'a e alt'a mai determinata de catu ceea, ce o face **o**, — **o**, e facutu din **ou**, **ua**, **n** remane afara, si apoi va fi **ua**, **ou**; aceste dóe vocale se pronuntie cá destongu, de e numai o silaba. Asiá scriu bucovinenii: tot de **ou** datu se por. Si fiindu **ou** mai greu de pronuntiatu decatu **o**, s'au nascutu din **ua o**. — Se bagámu sama: ca **una** nu póte supleni acuratu pe **o**. Ci mai bine am face, daca le vom lasá acolo, unde firea limbei leau rinduitu.

3. Antaniu! Acésta vóce s'au luat u acum in lumea asta mai priceputa de moda la intrebuintiare; fiinduca pana acumu de sute de ani au scapetatu d'in gur'a popurulu, si din carti, de numai cine scie in ce scrisori fórté vechi s'o fi mai aflandu. — **N** intre dóe vocale se móie in **i**, ori si fara **i** remane afara, precum: **pono**, rom. **puiu**, **granum**, rom. **grau**. — Asiá din Antaniu lasandu pe **n** va fi antai u, ori antaea séu anteea, lat. antea. Si acestea ántai u, anteea au remasu din veci in cárti, si in gur'a popurulu. Aceste sunt cu form'a mai aprópe de lat., si e mai lesne de pronuntiatu, adeca: e mai dupa firea limbei nóstre decatu antaniu. Se póte dara lasá in pace antaniu pe acolo, pe unde s'au aflatu.

4. **Nover**, **dever**, **staver**, in locu de: **nobilu**, **debilu**, **stabilu** etc. Pela anulu 1853—4 mai cu totulu au fostu intratu in limb'a nóstra acésta forma de **ver**; mai vertosu dupa ce au esitu in „Foaie“ unu articulu, in carele se comenda form'a acésta cu totu adensulu dicéndu, cumca acést'a e dupa firea limbei nóstre, alte argumente n'au adusu. — Curendu dupa-acést'a s'au sculat u unulu in contra dicéndu: ca **ver** nu e dupa firea limbei nóstre, fiindu **ver** silaba aspra; firea limbei nóstre e móle, de nu suferé **rr** multi. Apoi in limb'a nóstra se afla form'a acésta **bilu**, precum: **stabilu**; asiadara n'avem lipsa de **ver**: éra la intemplanie, cându nu s'ar aflá form'a bil in limb'a nóstra nice decum, atunci am luá din limb'a latina, in care nu e **ver**, ci numai **bilis**. Acum dara fiindu ca form'a acést'a se afla in limb'a nóstra, si e asemene cu cea latina, nice o indoiéla nu mai este, ca nar debuí se ne tienemu de acésta forma: **amabil**, **arabil**, **stabil**, etc. Prin aceste aratari au fostu incetatu cu totulu **ver**. — Acumu de

*) Ni s'au tramisu dela unu anonimu, le publicámu insa pentru-aceea, caci e de cea mai mare trebuintia astadi a desbata asupr'a acestui obiectu inca nelamuritu. Este bine se ascultámu parerile tuturor, cá invoiéla si ajungerea scopulu se fia cu atá'a mai usióra. De-aceea ar trebui se scriemu cu multu mai desu in obiectulu acést'a, de-cum facemu.

unu anu încóce éra au inceputu a se introduce, si mai alesu in estu-anu *excessive*: ca pe *nobilis* si *debilis* inca lu scriu pe rom. *nover*, *dever*: macaru aste dóe vorbe sunt de sine statátóre, nu su derivatiuni, cá *stabilis*, *amabilis*. — Apoi in cátu se póte, se nu ne departámu cu formele de limb'a latina; *stabilu*, *amabilu* e de totu aprópe de form'a latina; éra: *staver*. *amaver* e de totu departe si aspra forma. Nu e cu svatu darâ, nu, se introducemu éra pe ver!

5. Verbulu **subire** rom. **suire**, apoi su mine, su tene, su elu, au pusu su masa, diace su patu, precum vorbesce poporul, arata: cum ea *propositio sub* romanesce nu e **sub**, ci numai **su** tocma de ar urmă si vocala, si **su** e dupa firea limbei nóstre: dara **sub** e in contra; *propositio cum* si **per**, etc., romanesce se dîcu: **cu** si **pe**; „cu mine, cu tene ar totu vorbi,“ „Iion au dusu pe Petru;“ **pre** e pré aspru.

6. Regul'a e: cumca liter'a **j**, numai inainte de **a**, **o**, **u**, suna cá **ж**; éra inainte de **e** si **i** nu; ci remane tot **j**, precum: Janu, jocu, jude, jescle, Jion, etc., inainte de **e**, **i**, **g** suna ca **И**, precum: genunche, geme, lege, gingin'a, géna, gene, etc. — Standu acésta regula: sprijinitu, ojelitu etc., se cade a se scrie cu **g**. — Objetu, subjetu, proiectu, séu: объект, съвжет, прожет, acestea su-neste monstruri in limba! — Deci ceia, carii nu sciu preface vorbele latine pe romanie se le lase intregi latine, lasându a-fara numai consonant'a depe urma. — Se cercámu a-preface pe unulu: *projectum*. **m** se lasa, si va fi proiectu, si asiá ar fi mai bine; dara **c**, se muta in **p**. si va fi projeptu, **j** inainte de **e** remane tot **j**, nu se preface in **ж**; **pro** n'avem romanescu, remane totu elu, si asiá din latinesculu *projectum*, romaninduse, va fi projeptu, ori proieptu, éra nu прожет!

7. Sélbatecu, veratecu, nebunatecu etc. ni arata, ca form'a acést'a in limb'a nóstra nu e **ieu**, ci **ecu**. Asiá dara: nu selbaticu, ernaticu; ci selbatecu, ernatecu se scriemu. Ba si altele se le scriemu dupa acésta terminatiune romanésca. — Asiá si cu **d**, inainte de **i** suna cá **z**; in sa in multe locuri totu remane **d**, atunci e semnu, cá pe rom. nu debue se fie **i** ci **e**, — ca **dis** lat. pe rom. e **des**, precum: *descaltiatu*, *descaltiatu*, *discinctus* descinsu, *deschilinescu*, *distingvo*, etc., *studiosus*, *grandiosus*, *concordia*, etc., ar debuí pe rom. scrise cu **e**: Studeosu, grandeosu, concordea, etc. — Rugatiune, tátiune, uritiune, si altele multe arata: cá astu feliu de termintiuni nu cu **t**, ci **cu** e debue scrise; nu natiune, civilisatiune, ci naciune,

civilisaciune: tiune e greu de pronuntiatu, pentru ce in vorbire tot ciune suna. De ce se nu se scrie precum se vorbesce?! — Unii in locu de florenu, florintu au inceputu a scrie fiorinu, italianesce fiorino; ce nu e bine: ca in limb'a nóstra in silab'a flo, **l** nu se móie in **i**, precum ni arata vócele: flori, flota, focu. Cându se vede fr. éti vine se cetesci frâncu nu fiorinu. — B-silica rom. bâserica. Mai multi scriu biserica, mai putini beserica, tare putini bâserica. Dupa radecina trebue scrisu baserica; si beserica e mai bine de catu biserica; pentru ce e e cu sunetulu mai aprópe de â. Asisderea debue scrisu: trâmitu, nu trimitu, tempu nu limpu. — Pana acum nu s'au facutu nemic'a spre usurarea ortografiei nóstre cu litere latine; ci ce s'au adaugatu numai au mai ingreunat'o si pentru cei carii sciu lat.; éra ceia, carii nu sciu au desperatu a se puté folosi cu ea, si lauda ortografia cu litere cirilice, in care totu sunetulu are liter'a sa: pentruce e fórte lesne de cetitu, si de scrisu. — Se bagámu dara de sama! se nu ingreunámu ortografia cu adause ne folositóre; la totu sunetulu, se i se hotarasca liter'a; daca nu sunt de ajunsu literile lat., se se suplinésca cu semne. Tóte literile, ce nu suna, se se lase afara; precum si din **u** celu depe urma se mai póte lasá a-fara; ce folosu se se scrie atáta **u** mutu? Daca se dîce: cá e litera caracteristica, acést'a se o tiena literatii numai in minte. De se pune pentru aratarea latinatatei, nice o temere se nu fie, ca si fara **u**, se cunoscu vorbele fórte bine, ca-su de origine latina: e. g. El au fost un an in scóla. Cine sciindu láti-nesce, nu vede, ca aceste su de rádecina lat. tocma cá cându s'ar scrie si cu **u**, mutu: Elu au fostu unu anu inu scóla. Unii si pe in ilu scriu cu **u** mutu. Apoi pelanga ast'a debue se socotimu folosolu, ce dorivéza in lipariu, in scrisu si cetire mai alesu pentru cei, carii nu sciu lat. si pentru cei straini.

8. Noi acum suntemu in cultivarea limbei nóstre dupa limb'a lat. incatu suferu natur'a limbei nóstre; (adeca sê nu o latinisámu cu sil'a si fara lipsa). Stándu acést'a, eu nu vedu logica si dreptate in mai sus pomenitele cutezari: cá daca verbulu voiu e facutu dupa firea limbei nóstre din volo: de ce se se mai adauge din aeru unu **l** mutu? — De ce se scriu antaniu? si nu antáiu, antea, carele e in usu, si e cá si celu latinu antea. — Dece se scriu *nover*, *dever*, *staver*? si se nu se scrie dupa cum se afla form'a in limba nóstra, si e tocma cá cea latina: nobil, debil, stabil, amabil, etc. Dece se scriu fiorinu? si nu florenu,

eu carele ne am pomenitu si e tocma cá celu latinu
florenus!

18. Noemvrie 1861.

Unu membru alu societății literarie.

Cestiunea ortografiei cu strabune nu e la noi nici pe departe deslegata, precum le vine unor'a a crede. Ea va fi deslegata numai atunci, candu in tóta romanimea se va adoptá un'a si aceeași ortografia, éra kirilele vor fi cu totul delaturate. Ori - care insu cu minte sanetósa in sa póte se véda, ca pan' atunci mai este inca multu de facutu si de luptatu. Caci de luámu in vedere multimea ortografiloru, in cate scriemu si diverginti'a loru atatu de spaimentátóre, trebuie se i se intriste inim'a ori-carui romanu progresistu mai vertosu vedindu, catu de pucinu lucrámu si staruimu totusj pentru ajungerea scopului. Fratii de peste Carpati si-au mai multe sisteme de ortografia, pe cari le urméza; dar' nici noi de - dincóce nu stámu multu mai bine in privinti'a intielegerii, avemu si noi pan' acum mai multe sisteme; chiaru diarele nóstre publice scriu pan' acum numai in vr'o patru moduri. Ei, ce se faca bietii lectori din poporu, in asiá impregiurare? pana se invetie tóte ortografiile, afla mai cu scopu si mai profitabilu a ti-trantí la o parte ce e tiparitu cu litere si a cautá dupa scrieri cu kirile. Éta caus'a capitala, pentru-ce unele din diarele nóstre esu inca si astadi tiparite in partea cea mai mare cu kirile, pre-linga totu zelulu, ce scimu ca-lu au pentru naintarea literaturii nóstre; éta totu odata si caus'a pentru-ce foile ce se tiparescu peste totu cu strabune au se patimésca si se se lupte cu mai mari lipse si greutati. Unulu din prédemni nostri Archipastori romani a onoratu redactiunea acestei foi c'o prépretiuita scrisóre, in care intre altele spune tristulu adeveru, ca jumatare din abonatii la „Amiculu Scóile“ din acea diecesa, na sciu se-lu citésca. Daca intr'o diecesa cá aceea, decatu unde scólele romanesci nu stau nicaire mai bine, sta lucrulu astu-modu, ce o se dicemu de ceealalta parte a publicului cititoriu? Destulu ca lucrulu e tristu si forméza o impregiurare destulu de impuitóre, spre a luá literatii nostri lucrulu in mai seriósa consideratiune si spre a aratá o staruire mai energica spre delaturarea reuii.

Si jace óre greutatea lucrului in incesi literele strabune latine, ori in alte cercustari? Literele latine au d'a fi in-scurtu repriimate peste totu in limb'a nóstra,

éera cele kirile delaturate cu totulu; despre acést'a nu se mai indoiesce astadi nici unu romanu bine simftoriu, carele scie, ca ce este limb'a romana. Ele in sine n'au nici o greutate pentru a se introduce; usioretatea séu greutatea trecerii loru in limb'a nóstra, aterna dela noi. Suntemu siliti in sa cu durere a marturisi, ca pana acum pré pucinu am lucratu pentru inlesnirea trecerii loru in limba, din-contra noi am ingreunatu aceea. Amu ingreunatu, caci in-locu d'a ne apropiá totu mai multu unii de altii si d'a face unu intielesu bunu, noi ne-am departatu totu mai tare, am inmultitu ortografiile si prin acést'a nesocotintia am desgustatu poporulu, éra strainiloru le-am datu ocaziune de defainare. In midiloculu caosului celui mai mare s'a cunoscutu in-fine de tóte parti necesitatea unei intielegeri, necesitatea conchiamarii unei autoritati morale, la care apoi se se plece toti. Ce pecatu, ca inaltulu regimu in 1860, in-locu d'a conchiamá pentru stabilirea unei ortografii cu strabune o singura comisiune filologica pentru toti romanii din Austri'a, a adunatu de acele in tóta provinci'a locuita de romani cate un'a! Póte, ca astadi am avea o ortografia in-comunu primita macaru intre romanii austriaci.

Dintre operatele comisiuniloru amintite, inca si pana astadi ne este cunoscutu numai cel'a alu comisiunei transilvane. Acel'a, parte c'acea comisiune a fostu compusa din barbati nostri de litere cei mai eminenti, parte ca comisiunea formandu o autoritate morala, singuraticii s'a vediu indatorati a si-supune acelei'a parerile loru particulari: a aflu pana acum cea mai mare latire; in sa nu s'a generalisatu, si nici s'a facutu inca vr'o ingrigire, cá aceea macaru pe viitoriu se afe intinderea dorita. Abcdariulu proiectatu nu s'a tipuritu nici pana adi; prin scólele populare totu cartile cele vechi cu kirile; chiaru fóile periodice, cate le avemu n'o urméza tóte credintiosu.

Dar' caus'a capitala, pentru-ce strabunele se laciescu atatu de greu prin acea ortografia este, ca acést'a e prea grea. Din ce trece, se ridica totu mai multe vóce in-contr'a ei; din parte-ne fia destulu astadata dovedile de mai susu. Partea cea mai mare a ómeniloru nostri se vede a fi de opiniune, ca spre a lati strabunele cu succesu si spre a curatí limb'a catu mai in-graba de kirile, e de ne-aparata trebuintia a statori o ortografie cu latine catu se póte mai usióra; altufeliu kirilele au se petróca inca seculi in limb'a nóstra, si asiá inemicii ortografiei usióre cu latine devinu pe ne-vrute si pe uesintite aparatorii kirileloru,

care onóre credemu ca nici unu romanu progresistu nu va mai voi a si-o atribui astadi.

Credemu, ca lucrulu celu d'antaiu, ce are d'alu-implini »Asociatiunea nóstra transilvana« in interesulu literaturéi nóstre, este statorirea unei ortografii cu latinecatu mai corespundietóre, care statorire se resulte din co'ntielesulu tuturoru barbatiloru competinti din tóte partile romanimej; chiaru si cu Principatele - Unite se póte acum'a face intielesulu.

Sperâmu, ca venerabilulu comitetu alu Asociatiunei nóstre, petrunsu de acésta mare trebuintia, si-va incepe lucrarile in asta privintia inca in anulu curinte.

Ne vomu tiené de datoria, a dá totu de a un'a deslucirila cuvenite on. nostru publicu in asta privintia si decate ori va cere trebuintia, ne vomu re'ntórce la obiectulu acest'a. Si pan' atunci rugâmu pe barbatii nostrii scriitori, se nu pregete a si-dá opiniunile Dloru in publicu in respectulu acest'a. „Amiculu Scólei“ sta ori-cui in dispusetiune in asta privintia si pentru nimic'a nu ne vomu semti mai deobligati si mai multiamitori, cá pentru articuli privitori la ortografia cu strabune.

Red.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urzare)

§. 58. Cumanii ajuta o rescóla asupra imperatiunii.

Unu fetioru alu imperatului Diogenu Romanu IV., atrase pe cumani in partea sa, si revoltà cá se cuprînda tronulu dela Alesiu Comnenu. Cumanii venira in Traci'a, si aci cetatienii primira pe revoltantu de imperatu, dar' apoi prindiendu-lu 'i scósera ochii. Cumanii atunci fugira acasa (1093), apoi in 1114 se gatira se tréca in Bulgari'a. — Imperatulu pléca asupra lor, dar' cumanii audîndu de venirea lui, se retraseru in Daci'a. — Imperatulu ajungendu la Biden'a (Vidinu?) tramite óste peste Dunare in contra cumanilor, si óstea trei dile si trei nopti i-a cautatu, si aflandu-i la unu rîu, trecendu cu sieicele de alta parte, óstea s'a rentorsu fara altu succesu.

§. 59. Sterpirea totala a pacinatiloru.

Cumanii se respinseru in Daci'a dela média nópte; éra pacinatii din Bulgari'a culegendu-se

de nou predara Traci'a. — Imperatulu I o n u II. C o m n e n u a tramisu soli de pace la ei, si pana ce acestia se sfatuiá, imperatulu puse taber'a in ordine de bataia, si pana ce pacinatii se cugetá multu, 'i lovesce la Berea, taia o multîme din ei, éra pe cei alalti prindiendu-i 'i coloniséza la apusu (1122). — In acestu modu pacinatii se infransera pentru totdeuna dincolo de Dunare, éra dincóce mai remase o horda din ei, dar' si acestia neputendu-se multu sustiené in padurile Bucovinei, la anulu 1152, fura alungati in Tauro-Scitia. — (Vedi §. 31). —

§. 60. Sterpirea totala a cumaniloru.

In Constantinopoiu erá imperatu, Emanuile I. Comnenu. — In 1152, cumanii trecura Dunarea, si cuprinsera orasiulu Demniscu. — Imperatulu tramite o óste pe mare catra Dunare éra pe uscatu pléca insu-si. Cumanii dupace predara in Bulgaria, se rentórsere in Daci'a inferióre, si aprópe de Dunare redicara corturile lor.

Imperatulu veni la Dunare, si aci in tiermure vediu o luntritia scobita, strigà catra venslatoriu, cá se i-o aduca; éra venslatoriulu 'i grai: „De ar' fi avutu imperatulu grige de lucrurile nóstre nu ar fi predatu barbarii nici Demnisculu nici averile nóstre, si nu le-ar fi dusu dupa cum li-au placutu!“ Acésta a potut'ó dice, numai unu romanu mosteanu. — Imperatulu i-a respunsu: „Se nu fiu eu acel'a, caruia s'a datu dela Ddieu imperati'a romaniloru, de nu se voru pedepsi in data barbarii!“

Imperatulu luandu atunci cu sine plute si 500 de eroi, a trecut Dunarea, si a ajunsu la dóue riuri de luntritu (Prutu, Seretu?) si a demandatu, cá luntrile de pe Dunare se se lege de cai si se se traga in susu. — In acestu modu a ajunsu la muntele Tenihormu in marginea Tauro-Scitiei (Crimia). — Cumanii erá aci dar' lasandu-si taber'a desiérta plecara mai departe. Imperatulu tramite pe Gifardu, carele avea o óste din barbari cá se-i caute. Gifardu, a datu de cumani, dar' vediendu multîmea lor a tramisu soli la imperatulu, cá se grabésca cu trup'a mare.

Imperatulu ajunge, incepe lupta si trece, prin taber'a cumaniloru, carii fura taiati, séu

cadiura prinsi cu ducele lor Lazaru, — éra cati putura scapá se ascunsera intre munti.

In acestu modu in 1152, romanii din Daci'a inferióre scapa de barbari; dar' romanii din Romani'a mai figuréza sub nume de pacinati, beseni si cumani, chiar' si dupa fundarea principatului Romani'a; éra romanii din Moldavi'a si Besarabi'a figuréza deosebi de Cumani, arare-ori de scite la scrietorii straini, si deosebi la greci, carii pentru sine luara numele de „romei“, adeca romani noi, éra pe romanii din drépt'a Dunarii, inca cu seculi mai nainte 'i numira vlachi, valachi, si deórece acestia sunt de origine cu noi, numele vlachu a caduut si pe capulu nostru.

Asiadara in 1152, romanii remanu singuri cá poporu in Daci'a inferióre, — si pana la 1186, candu prin Asanu si Petru se rennaltia dinasti'a romanésca pe tronulu regescu alu Bulgariei, romanii sunt supusi imperatiloru din Constantinopoiu; éra dela 1186, romanii din Daci'a inferióre se vedu mai adeseori aliatu cu cei de peste Dunare, avendu ducii loru nationali, — pana candu dela infintierea principatelor, au principii loru. —

Emanuilu I. Comnenu, purtandu resboiu si cu ungurii a tramisu in 1172, pe ducele Leonu Batatia (romanu), cá din locurile de catra marea négra se inrumpa cu multime de vlachi (romani) „carii se dîcu a fi fostu órecanduva coloni din Itali'a.“ — (vedi §. 31). — Resboiulu acést'a a fostu in contra lui Stefanu III., regele Ungariei. — (vedi §. 14). — Batatia a nevelitu peste Carpati, apoi ajutat si de osti nóue a pradatu, taiatu si prinsu pe multi. si s'a intorsu cu multi boi, cai si oi. —

§. 61. Invasiunile tatariloru.

Pe candu se bucurá romanii, ca scapara de atatea invasiuni, incepura tatarii. Invasiunile tatariloru impedecara tare desvelirea politica romana, si pentru acést'a datele istorice nationale se rarescu de totu pana la fundarea principatelor.

Romanii din Daci'a inferióre trecu sub conducerea lui Cutenu (1239) in Ungari'a pana la 40,000 cá se scape de gróz'a tatariloru. Acesti romani se numia inca cumani (§. 15). — Batu cu 500,000 de tataru predéza (1242) Daci'a inferióre si trecu in Ungari'a. —

Oldamuru a trecut cu moldoveni in Ungari'a, inse ungurii 'lu respinsera; — mai tardu indémna (1285) pe moldoveni se se impreune cu tatarii, si asiá jefuira Ardélulu. — Tutcai caganulu tatarescu se redica peste Nog'a tatarulu si 'lu bate. (1292). —

Inceputulu fundarii principatelor, din pnnctulu hronologiei e inca o cestiune istorica. — Unii punu anu 1215, altii anulu 1290 — de originea Romaniei; pana 1352 cási anulu fundarii Moldaviei e de comunu, primitu! — Vomu incepe dara istoriele speciale a le acestoru tieri romane. —

(Vá urmá.)

Procedere metódica in propunerea partii sintactice a gramaticii in scólele primarie.

(Urmare din Nr. 44.)

Propusatiunea contrasa.

Numiti lucruri asemene, care se potu colegá (legá la olalta). Chei, cisme, bumbi, peri, cani, cai etc. — Numiti lucruri neasemene, care se potu colegá! Rose si vióre, arbori si animale, etc. — Numiti lucruri, cari se contragu! Caltioni (ciorapii), manusi, armate. — Ce se intielege prin a contrage? Fapt'a, prin care lucrurile desfacute se aducu la olalta si se impreuna intr'unu intregu. — Prin ce se deosibescu a colegá de a contrage? Candu colegámu, atunci impreunámu la-o-lalta dóue séu mai multe lucruri prin unu alu treile (legatura), in-catu acele nu se mai pota despartí lesne; éra la contragere acele lucruri se 'mpreuna unele cu altele fara de unu alu treile lucru (fara de legatura) si se facu de sine unu intregu. — Ce socotiti, se se póta contrage si propusatiunile? Ele se pota contrage, insa nu asiá, cá o pareche de caltioni, dara totusi in intielesulu desluceiri date despre cuventulu „contragere.“ Se cercámu c'unu esemplu: „Mam'a tórce. Mam'a canta.“ Aici sunt dóue propusatiuni, se lasati insa in a dóu'a subiectulu „mam'a“ afara, impreunati predicatulu „canta“ cu propusatiunea antaia si cercati, daca acésta singura constructiune se póte tocm'a asiá intielege, cá cele c'antaiu dóue. Cum ar suná dara atunci propusatiunea nóstra? „Mam'a tórce si canta.“ — Ce diceti de intielesulu acestei propusatiuni? Are totu acelu intielesu cá si cele dóue d'antai. — Asiá, insa de unde vine acést'a? Cum se numesce subiectulu in ambele constructiuni? „Mama“. La ce se referescu ambele predicate „tórce“ si „canta“? La subiectulu „mama.“ — De cate-ori trebuie asiadara numitu subiectulu? Odata. — Contrageti constructiunile aceste: Paserile sbóra; paserile canta (Paserile sbóra si canta). Mai departe contrageti aceste: Tieranulu ara; tierenulu sémena. Arborele cresce; arborele produce fructe. Arborele infloresce; flórea infloresce, (cea din urma se contrage: arborele si flórea inflorescu). — Cum se

numesce predicatul in ambele propusatiuni din urma? „Infloresce“. — Pentru-ce am pututu a contrade ambele constructiuni? Caci avura in comunu numai unu predicatu. — Pentru-ce puturemu a contrade propusatiunile: „mam'a tórce; mam'a canta“? Pentru ca avura amendoue unu subiectu comunu. — Putéveti contrade si urmatórele constructiuni: „Cuculu canta si leulu urla? Nu se potu contrade, caci si subiectele si predicatele sunt deosebite. — Asia-dara ce feliu de propusatiuni se potu contrade? Acele, care au séu unu subiectu comunu séu unu predicatu comunu.

Ve insemnati: o propusatiune contrasa este aceea, in care mai multe membre propositionali asemenea se repórta la unu membru propositionalu comunu.

Mam'a tórce si canta; care e aici membrulu prop. comunu? Subiectulu „mam'a“. — Dara care sunt membre propositionali asemenea? Ambele predicate „tórce“ si „canta“. — Tat'a si mam'a sunt diliginti; cate subiecte sunt contrase in asta propusatiune? Dóue: „tat'a“ si „mam'a“. — La care predicatu se referescu séu se repórta ambele subiecte? La predicatul „sunt diliginti.“ — Care sunt acum ambele parti séu membre propositionali de unu feliu? Ambele subiecte „tat'a si mam'a.“ — Si care e partea propositionala comuna? Uniculu predicatu „sunt diliginti.“

Formati 10 constructiuni contrase cu cate dóue subiecte si unu predicatu. (Leulu si vac'a sunt animale sugatóre. Cetatianulu si tieranulu sunt suditi. Merele si perele sunt póme etc).

Compuneti 10 propusatiuni cu unu subiectu si dóue predicate. (Sórele lúcesce si incaldiesce. Prunculu e atentu si diliginte. Ddiu sustiene si gubernalumea. Noptile de iérn'a sunt friguróse si lungi etc.)

Scieti 10 propusatiuni cu cate dóue subiecte si dóue predicate. (Servitorulu si tieranulu cosescu si asuda. Oeua si vac'a sunt blande si folositóre. Ferulu si petrile sunt tari si grele etc).

Mai formati cateva propusatiuni cu trei subiecte si unu predicatu. (Tat'a, mam'a si copii a caditu in batalia. Cetatile, opidele si satele sunt depradate. Lintea, mazerea si fasoleu sunt fructe pastaióse etc.).

Acum se ne mai notámu: ca candu urméza unulu dupa altulu mai multe subiecte ori predicate, atnuci dupa fiacare punemu cate o coma (,) si cele mai din urma dóue le legámu prin „si“.

(Vá urmá.)

Siedinti'a cea d'antaiu a Comitetului „Asociatiinei pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu“

s'a tienutu Marti in 10 decemvre n., deórece in trecut'a Marti a fostu o serbatóre legata. De facia a fostu Eselenti'a sa presiedintele si DD. Dr. Vasiciu,

I. Bologa, Maniu, I. Macelariu, N. Popea, Sava Popoviciu si Dr. Nemesiu, éra dintre oficialii asociatiinei: secretariulu alu doile, casieriulu, controlorulu si archivariulu. Siedinti'a se deschise pe la 9 1/2 óre prin o cuventare a Eselentiei sale Dlui presiedinte, apoi se pertractara obiecte numeróse, dintre care vomu atinge si noi aci pe scurtu cele mai insemnate.

Mai antaiu se decise, a se substerne la loculu mai inaltu rezultatulu alegerilor de presiedinte si vice-presiedinte a Asociatiinei, spre a se dá intarirea cuvenita in intielesulu statutelor; se hotari a se face dispusatiune pentru facerea sigilului Asociatiinei; a se face representatiune la inalt. guvernulu pentru membrii onorari estranei si a se cere consensulu inaltu-aceluiasi in intielesulu statutelor; a se tipari diplom'a pentru membrii onorari si corespondinti, decretulu pentru membrii ordinari, cuitantii in numeru de-ajunsu pentru casieriu si colectori, cum si statutele asociatiinei, cari se voru impartasi fiacarui membru; se denumira apoi pe bas'a conclusului adunantiei generalii colectorii trebuitori in diferite parti, a caroru numele vom publicá in Nrulu viitoriu.

Pentru tiparirea fóiei societatii in urm'a concursului escriu sosira trei oferte, unulu dela Blasiu si dóue dela Sibiu; din aceste se citi mai antaiu cela alu tipografiei diecesane din Sibiu intr'acolo sunatoriu, ca tipografia primesce tiparirea organului numitu cu 50 de cruceri mai eftinu de cum va primi ori cine altulu; ofertulu dela Blasiu arátá, ca acolo se va puté tipari organulu asociatiinei cu unu pretiu de 30 fi. de cóla, éra alu treile ofertu din partea Dlui S. Filtsch din Sibiu descoperi vointi'a acestui'a, de a tipari fóia numai cu 19 fi. de cóla. Asiá remase, cá tipografia diecesana se tiparésca fóia cu 18 fi. 50 cr., dupa ofertulu ce l'au datu, si se decise cá brosiur'a se se vende cu unu pretiu moderatu, adica 6 cruceri de cóla, éra membrii asociatiinei se capete apoi aceeasi cu unu scadiementu de 10 percente.

Se hotari mai departe, cá toti membrii inscrisi si cari se vor mai inscrie pe viitoriu se se publice cu numele in „Telegrafulu romanu“.

In privinti'a ajutorarii juristilor se decise, cá in intielesulu conclusului adunantiei generale se se faca 10 ajutóre de cate 60 fi. pentru tinerii cei mai lipsiti si se se deschida in-data concursu in asta privintia; éra banii predati din partea fostului comitetu pentru ajutorulu juristilor seraci, se se adauge la fondulu asociatiinei.

Siedinti'a se incheia la 4 óre dup' amédu.